

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STOSSMAYERA U OSIJEKU
UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU
ODSJEK ZA LIKOVNU UMJETNOST
PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

SUZANA OSOSLIJA

**DUBOKI TISAK I ALTERNATIVNI
FOTOGRAFSKI PROCESI**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

doc. art. Stanislav Marijanović

SUMENTOR:

doc. art. Vjeran Hrpka

Osijek, 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD

2. IDEJA I RAZRADA ZAVRŠNOG RADA

3. IZVEDBA ZAVRŠNOG RADA

4. ZAKLJUČAK

5. SAŽETAK

6. LITERATURA

7. PRILOZI

1. UVOD

U svom završnom radu odlučila sam se baviti temom biljaka te sam odabrala tri različite biljke iz korovne flore. Tu sam temu odlučila raditi u grafičkim tehnikama dubokog tiska i alternativnom fotografskom procesu cijanotipije, gdje sam najbolje mogla izraziti značaj biljaka kao korova, koji je najčešće okarakteriziran kao nešto štetno. U takvom prikazu biljaka uvelike su mi pomogle tehnike slijepog tiska, zbog simbolike samog rada kojom želim ukazati na obezvrijeđenost biljaka kao što je korov, i cijanotipija, koja nosi značaj u simbolici boje te procesa kojim je rađena. Izbor biljaka napravila sam prema njihovoj rasprostranjenosti te prema izgledu koji je diskretan i gotovo neprimjetan u njihovu prirodnom okruženju.

2. IDEJA I RAZRADA ZAVRŠNOG RADA

Svijet biljaka oduvijek je bio područje mog interesa, stoga sam temu završnog rada poprilično lako usmjerila prema tome. Prilikom izbora teme i izbora biljaka, razmišljajući o načinu uprizorenja ugroženih biljnih vrsta, nastojala sam kroz medij grafike ukazati na problematiku nestajanja biljnog svijeta. Radovi umjetnice Katie DeGroot,¹ koju sam zapazila tijekom procesa svog rada, uvelike su usmjerili moje promišljanje o samim biljkama i načinu na koji ih želim prikazati. Serija radova, u mediju grafike, umjetnice Katie DeGroot pod nazivom „A Tribute To Dead Flowers“ nadahnula me izvedbom koja se znatno razlikuje od izvedbe mog završnog rada, ali i idejom koja je jednim dijelom slična mom načinu promišljanja. Katie DeGroot u svojoj seriji radova ne prikazuje biljke, točnije cvijeće u cvatu i njegovoj punoj ljepoti, za koju kaže da je okarakterizirana kao privremena ljepota, već teži prikazati cvijet pojedinačno, njegovu strukturu i njegovo nestajanje, stoga su njezine grafike cvijeća više portreti nego botanički prikazi. Uz sva promišljanja, izbor biljaka u završnom radu umjesto ugroženih vrsta biljaka doveo me je do korovne flore, koja mi je pobudila interes zbog svojevrsne neprimjetnosti u prirodnom okruženju te negativnog predznaka koji nosi. Iz područja korovne flore izabrala sam tri biljke: pravu rusomaču ili pastirsku torbicu, (lat. *Capsella bursa – pastoris*), močvarni smudnjak ili močvarnu pukovicu, (lat. *Peucedanum palustre*) te oštru mlječiku, (lat. *Euphorbia Esula*). Sve tri biljke rasprostranjene su u Europi, ali velikim dijelom i u ostatku svijeta. Stanište im je na livadama, oranicama, pašnjacima, uz obale rijeka ili, pak, uz rubove šuma.² Neke biljke iz korovne flore imaju ljekovito djelovanje ili se mogu koristiti u prehrambene svrhe, dok su druge otrovne, ali tlo dodatno opskrbljuju vodom te tako omogućuju vlažnost tla potrebnu susjednoj biljci. Kako bih što jasnije prenijela željenu simboliku izabrala sam kao medij duboki tisak i alternativni fotografski proces cijanotipije. U samoj izradi završnog rada izrazito mi je bitna bila tehnika slijepog tiska kojom sam ostvarila prikaz biljke kao neprimjetne, a ujedno postigla dojam nečega opipljivog zbog reljefnosti po kojoj je ta tehnika karakteristična. Nju sam upotpunila tehnikom bakropisa, kojim sam izvela korijenje u crnoj boji, što označava postojanost te biljke. Jedna od bitnih komponenti mog završnog rada bio je i proces cijanotipije, kojim sam prikazala biljku plavom bojom koja označava vodu, kao nužan element za rast biljke. Metodu cijanotipije odabrala sam

¹ Umjetnica Katie DeGroot pohađala je Sveučilište u New Yorku i Državno Sveučilište Illinois. Bavi se slikarstvom i grafikom te je direktorica Skidmore koledža na Summer Studio Art programu.

² Knežević, Mira (2006.), Atlas korovne, ruderalne i travnjačke flore, Treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Osijek, 83., 135., 214. str

i zbog samog procesa rada u kojem je za stvaranje pozitiva potrebno svjetlo koje također nosi svojevrsnu simboliku kao jedna od najvažnijih komponenti za rast i razvoj biljaka. Prilikom ispiranja cijanotipije primijetila sam da dužim namakanjem papira na kojem sam radila plava boja cijanotipije postaje zelenkasta. Iskoristila sam takvu cijanotipiju pa sam dodatnim izbljeđivanjem prikaza postigla dojam nestajanja i prolaznosti. Radove na samom kraju potpisujem latinskim nazivima biljaka, što je ujedno još jedna komponenta koja ukazuje na nedovoljno ili nikakvo poznavanje djelotvornosti korovne flore te tako latinskim nazivom aludira na nepoznanicu.

3. IZVEDBA ZAVRŠNOG RADA

Kako bih najbolje mogla prikazati temu svog završnog rada odlučila sam se za tri matrice jednake veličine koje prikazuju slične motive biljaka te čine svojevrsnu seriju radova. Radila sam na cinčanim pločama jednakih veličina, 40cm x 40cm. Početak izvedbe rada zahtijevao je rezanje matrica te njihovu obradu brušenjem i poliranjem, za što sam koristila brusni papir različitih granulacija, od 1000 do 2000, i purol pastu. Ploče sam, zatim, odmastila Ideal pastom i alkoholom, napravila fasete na njihovim rubovima strugačem (šaberom) i zaoblila im kutove. Sve tri matrice, nose motive biljaka koji su tematski povezani pa su i obrađivane jednako - tehnike kojim su rađene su iste ili imaju malu izmjenu.

Izvedba završnoga rada započela je prenošenjem prikaza biljke indigo papirom na matricu. Nakon toga, tehnikom rezervaša³ u grundu otvoren je prostor za duboko jetkanje prikaza, što je bila prva faza pri ostvarivanju željenog efekta slijepog tiska. Rezervaš kao tehnika pokrivanja i odstupanja, u kojoj je izražajno sredstvo linija ili mrlja, zavisno od sredstva kojim je oblikovan prikaz (kist, pero ili nešto slično), radi se posebno pripremljenom smjesom. Smjesu za rezervaš pripremila sam miješanjem tempere i šećera te tankim kistom iscrtala oblik biljke. Nakon sušenja smjese uslijedila je zaštita poledine matrice ljepljivom trakom koja sprječava djelovanje dušične kiseline, a zatim faza nanošenja grunda preko cijelog lica matrice. Nakon što se grund osušio, matrice sam uronila u toplu vodu koja je otapala rezervaš, tj. smjesu tempere i šećera, čime je uklonjen i zaštitni grund otvorivši prostor prikaza za jetkanje. Na matricu sam, nakon otapanja rezervaša, intervenirala tehnikom bakropisa tako što sam na dio gdje završava korijen biljke iglom iscrtavala duge linije koje prikazuju izduženi korijen biljke, koji sam proizvoljno produžila u svrhu značenja rada. (PRILOG 1. ,2. ,4. ,5. ,7. ,8.). Linije bakropisa na određenim sam dijelovima iscrtavala gusto jednu pokraj druge, kako bi se u procesu jetkanja spojile, a linije korijenja koje je završavalo iscrtala sam tankim linijama koje se djelomično preklapaju. (PRILOG 3.). Na nekim dijelovima oko korijena biljaka brusni sam papir utiskivala u grund te jetkanjem dobila mrlje različitih oblika kojima sam htjela ukazati na značenje tla i djelotvornost određene biljke. (PRILOG 3.). Nakon završetka tehnika rezervaša i bakropisa uslijedio je proces jetkanja matrica u dušičnoj kiselini. Za potrebe bakropisa matrice sam u kiselini držala petnaest minuta kako bih dobila duboko urezane linije, uz redovito skidanje mjehurića kistom, jer usporavaju djelovanje kiseline. Matrice koje su bile podvrgnute djelovanju kiseline oprala

³ Reservege je popularna grafička tehnika, u kojoj je izražajno sredstvo linija ili mrlja, zavisno od sredstva kojim je oblikovan crtež posebno pripremljenom smjesom za crtanje. (Hozo, 1988.: 352.)

sam vodom te osušila, a zatim sam linije bakropisa zaštitila od kiseline grundom te nakon sušenja vratila u dušičnu kiselinu. Nju sam znatno pojačala u odnosu na omjer vode kako bi brže i jače djelovala za potreban slijepi tisak. (PRILOG 3. ,6. ,9.). Za slijepi tisak, koji je otvoren prilikom tehnike rezervaša, bilo je potrebno jetkanje nešto duže od sat vremena, kako bi prilikom otiskivanja nastala što izbočenija reljefna površina. Kada sam bila sigurna da je proces jetkanja slijepog tiska bio dovoljan za potrebna izbočenja na otisku, uslijedilo je čišćenje grunda s matrice sintetičkim razrjeđivačem i alkoholom. U završnoj fazi rada ponovila sam obradu faseta šaberom na matricama zbog tragova djelovanja kiseline, nakon čega je mogla početi faza otiskivanja. Otiskivala sam tako što sam na grafički papir Fabriano Rosaspina Avorio, dimenzija 50cm x 70cm, 285gsm, otisnula matricu na koju sam prije toga nanijela crnu grafičku boju za duboki tisak na dijelove na kojima se nalazi bakropis i samo početni dio korijena u slijepom tisku. (PRILOG 1. ,2. ,4. ,5. ,7. ,8.). Grafički papir Fabriano (Avorio) koristila sam zbog njegove specifične blage žučkaste boje, čime je postignut bolji izgled slijepog tiska zbog boljeg kontrasta pri lomljenju svjetla. Na prvu od tri matrice dodatno sam intervenirala tehnikom suhe igle, kojom sam urezala sitne zareze u matrici oko korijena biljke kako bih naglasila simboliku sjemenja biljke te djelotvornost biljke i potrebu njezina širenja. (PRILOG 3.). Na tom mi je radu suha igla pomogla mekoćom svoje linije. Na preostale dvije matrice nisam koristila tu tehniku, već sam ostavila isključivo tehniku bakropisa te tako naglasila određenu redukciju. Redukcijom, tj. izostavljanjem suhe igle želim pokazati da kod preostale dvije biljke izostaje i njihova djelotvornost u uporabi, ali postoji u prirodnom staništu. Otiskivanje matrica time je bilo završeno, čime je pripremljena podloga za postupak alternativne metode fotografije, cijanotipije. „Cijanotipija je fotografski proces kojim se dobiva slika cijan plave boje, otkrio ga je engleski znanstvenik i astronom Sir John Herschel 1842. godine, a proces je baziran na dvije kemikalije – amonijevom željezo citratu i kalijevom željezo cijanidu. U područje fotografije, cijanotipiju je prva uvela engleska botaničarka Anna Atkins, koja je proces koristila za ilustriranje svoje knjige posvećene papratima i algama. Proces cijanotipije označava korištenje fotoosjetljive otopine, u kojem se sa jednakom količinom dvaju pomiješanih otopina premazuje podloga papira ili tkanine, ili bilo koji drugi materijal koji je može upiti.“⁴ Proces cijanotipije u mom radu započeo je tako što sam grafički papir namazala dvjema otopinama koje sam prethodno pomiješala u jednakim omjerima te nakon toga, stavila na sušenje u zamračenu prostoriju. Kada se papir namazan otopinama potpuno osušio, započela sam prenošenje negativa na fotoosjetljivu

⁴ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Cijanotipija>

površinu. Negativ je činio print određene biljke na A3 paus papiru, na kojem je biljka bila obrađena programom Adobe Photoshop, na način da je bila potpuno izdvojena od pozadine koja je crna, a biljka je stavljena u negativ te u najveći kontrast. Takav negativ stavila sam na mjesto fotoosjetljive površine te ga za dobivanje pozitiva osvijetlila na stolu za osvijetljavanje s UV lampama. Ultraljubičasto svjetlo koje je reagiralo s otopinama nakon šest minuta djelovanja napravilo je reakciju u kojoj je papir poprimio sivo – plavu boju. Zatim sam papir, na dijelu na kojem se nalazi negativ, ispirala vodom dok se nije pojavio pozitiv plave boje te još naknadno očistila kistom rubove blago osvijetljene pozadine. (PRILOG 3. ,6. ,9.). Tim procesom dobila sam izdvojene biljke u cijanotipiji koja je kontrast slijepom tisku. U samom procesu htjela sam dobiti rezultat izrazito plave boje, ali i efekt nestajanja i gubljenja same biljke, stoga sam papir dodatno namakala. Pri tome sam promijenila ponašanje cijanotipije, koja je prelazila iz plave u blijedo plavo – zelenu boju. (PRILOG 2. ,5. ,8.). Proces cijanotipije označio je zadnju fazu mog završnog rada te je, nakon toga, uslijedilo ravnjanje radova koje je prethodilo završnom dijelu potpisivanja radova.

4. ZAKLJUČAK

Tema završnog rada uvelike je utjecala na proces njegova ostvarivanja, što me dovelo do kombinacije grafičkih tehnika i alternativne fotografske metode cijanotipije. Radeći na završnom radu došla sam do saznanja koje tehnike mogu povezati te ih uskladiti u međusobnom suodnosu. Bavljenje temom ovog završnog rada i motivom biljaka, tj. korova, u konačnici su me doveli do rezultata da mogu bolje shvatiti značenje postojanja određenih pojava, naizgled štetnih i beskorisnih. Sama izvedba rada dovela me do istraživanja različitih tehnika te njihova spajanja. Konačni je rezultat kombinacija tehnika, koje su međusobnim odnosima ukomponirane u jedinstvenu cjelinu.

5. SAŽETAK

U svom završnom radu bavim se motivima koje izvodim u grafičkim tehnikama dubokog tiska i alternativne fotografske metode, cijanotipije. Za motiv izabrane su tri biljke iz korovne flore, kojima želim vizualizirati i osvijestiti problematiku shvaćanja u kojem se određena prirodna pojava tretira kao nešto isključivo loše. Biljke koje sam prikazala u svom završnom radu izabrala sam prema njihovoj rasprostranjenosti te naizgled neprimjetnom izgledu, a mogla sam ih vidjeti i u njihovom prirodnom staništu. To su prava rusomača, oštra mlječika i močvarna pukovica. U prikazu tih biljaka, koristila sam se tehnikama slijepog tiska, bakropisa, djelomično i suhe igle, te alternativnom fotografskom metodom cijanotipije kojom sam dobila vjeran prikaz biljaka u plavoj i zelenoj boji. Kombinacijom tih različitih tehnika uspjela sam na željeni način uprizoriti motiv kojim se bavim, što je u samom procesu rada zahtijevalo dobro poznavanje tehnika te njihovu reakciju u međusobnom odnosu. Stoga sam provela prethodne probe koje su mi ukazale na probleme kod kombiniranja tehnika, ali sam njihovim savladavanjem došla do zadovoljavajućeg konačnog rezultata.

Ključne riječi: duboki tisak, cijanotipija, prava rusomača, oštra mlječika, močvarna pukovica

Keywords: intaglio printing, cyanotype, shepherd's purse, spurge, milk parsley

6. LITERATURA

Knjige

- Hozo, Dž. (1988.), Umjetnost multioriginala – Kultura grafičkog lista, Mostar; Prva književna komuna
- Knežević, Mira (2006.), Atlas korovne, ruderalne i travnjačke flore, Treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Osijek

Internet

- <https://hr.wikipedia.org/wiki/Cijanotipija>

7. PRILOZI

PRILOG 1. – Rad pod nazivom „Capsella bursa - pastoris“

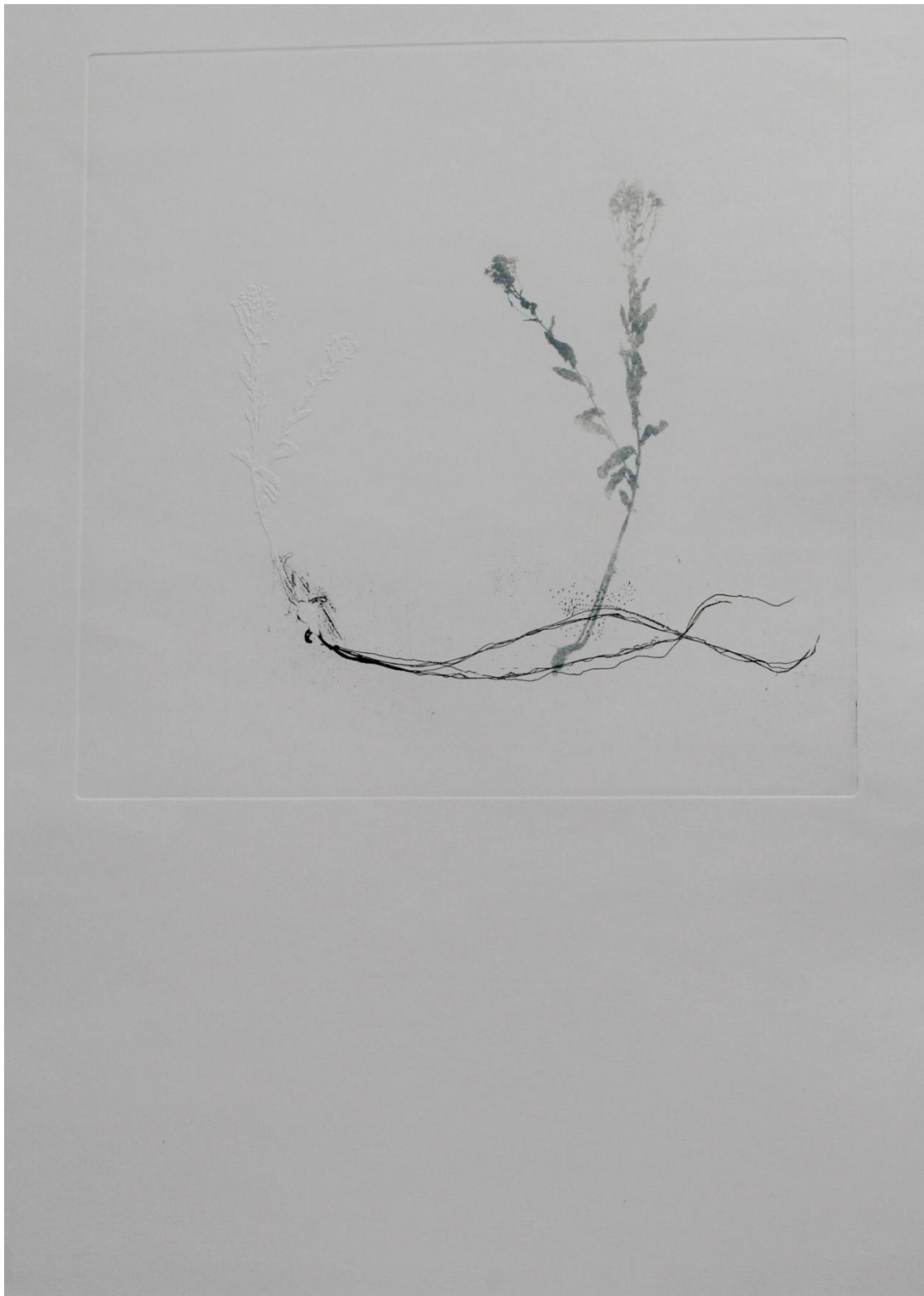
PRILOG 2. – Rad pod nazivom „Capsella bursa - pastoris“, otisak s izblijeđenom bojom cijanotipije

PRILOG 3. – Detalji slijepog tiska i cijanotipije rada pod nazivom „Capsella bursa - pastoris“

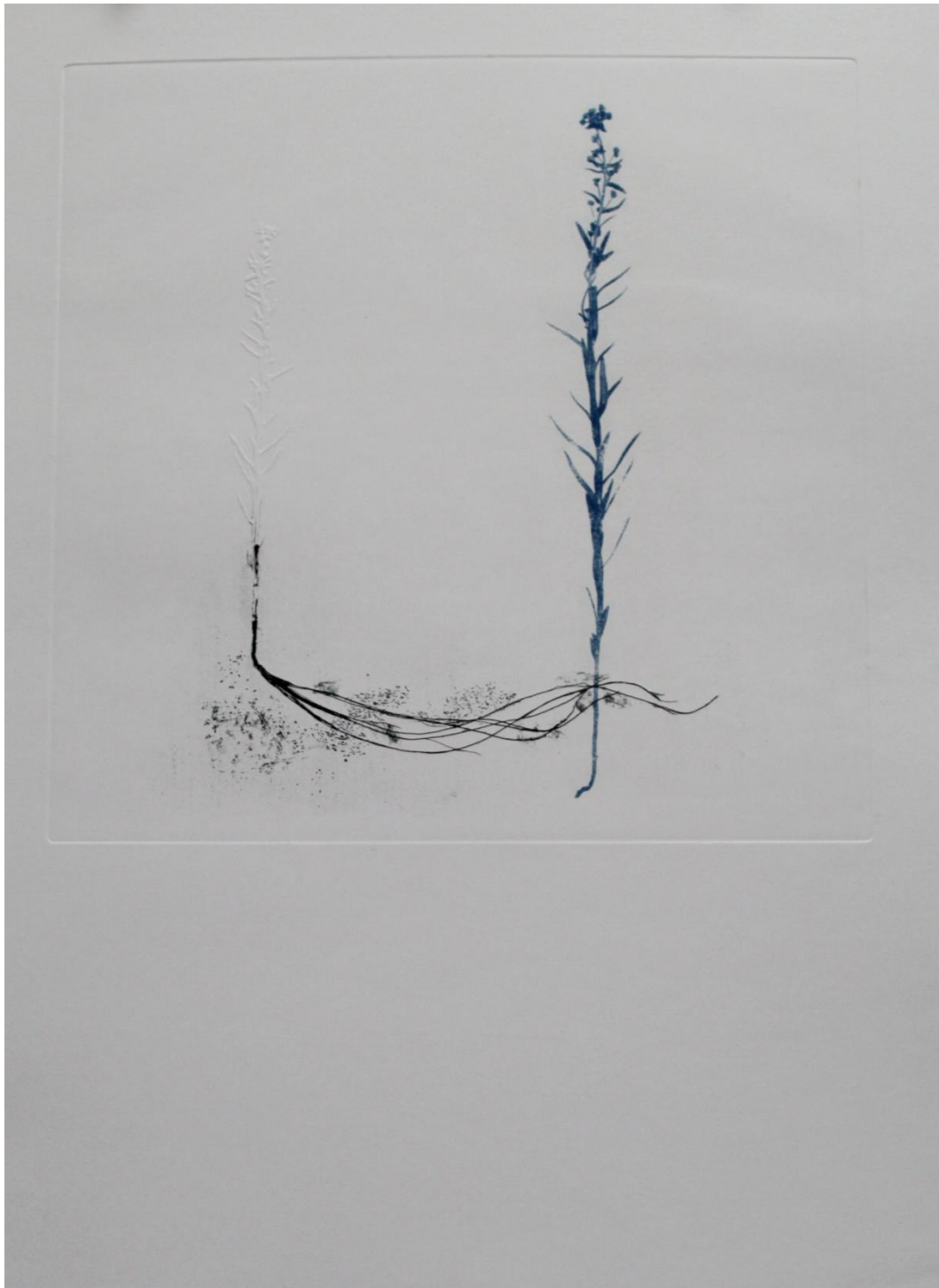
PRILOG 4. – Rad pod nazivom „Peucedanum palustre“

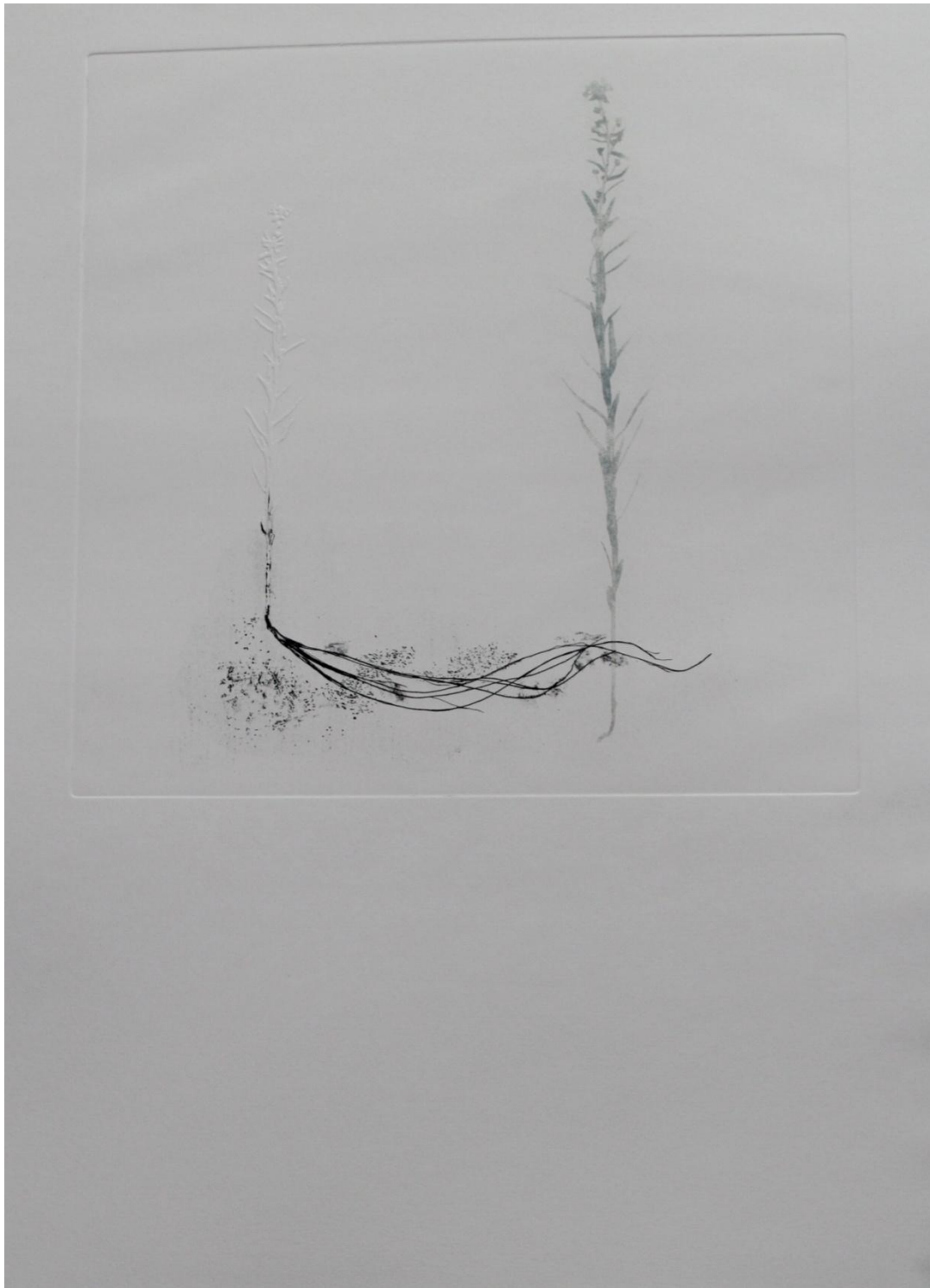
PRILOG 5. – Rad pod nazivom „Peucedanum palustre“, otisak s izblijeđenom bojom cijanotipije

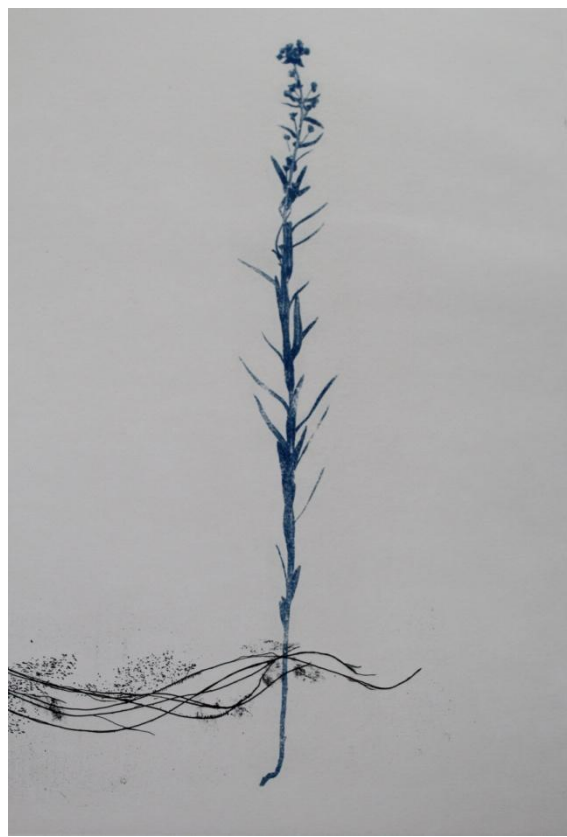
PRILOG 6. – Detalji slijepog tiska i cijanotipije rada pod nazivom „Peucedanum palustre“

PRILOG 7. – Rad pod nazivom „Euphorbia Esula“

PRILOG 8. – Rad pod nazivom „Euphorbia Esula“, otisak s izbledenom bojom cijanotipije

PRILOG 9. – Detalji slijepog tiska i cijanotipije rada pod nazivom „Euphorbia Esula“